PRESA ROMÂNEASCĂ CU PREOCUPĂRI PEDAGOGICE DIN BANAT, ÎN PERIOADA 1886-1918. DESPRE OMUL DE LA CATEDRĂ

Ioana Loredana BANADUC

Imaginea şcolii şi a învăţământului românesc bănăţean trebuie descifrată şi la nivelul articolelor, al textelor risipite în periodice. Încercând să reconstituim din crâmpeiele oferite de texte un tablou al realităţii dispărute, am utilizat ca sursă documentară unele publicaţii bănăţene cu preocupări pedagogice: „Foaia Diecesană", „Ludimagister", „Educatorul", „Almanach edat de Reuniunea învăţătorilor dela şcoalele confesionale gr. or. din diecesa Caransebeşului".

Intervalul cronologic avut în vedere, cuprins între anii 1860-1918, are importanţă istorică[1], lingvistică, culturală. Caracteristica acestei perioade este lupta comună de emancipare naţională. Limba este expresia cea mai pregnantă a spiritului, a caracterului şi a specificului naţional, este factorul unităţii naţionale. Instrumentului lingvistic i se atribuie o funcţie eminamente politică, astfel destinul naţiunii este identificat cu cel al limbii[2].

Pentru bănăţeni, „sfânta deşteptare a sufletului românesc" a însemnat lupta împotriva tendinţelor de deznaţionalizare prin

---

[1] În anul 1860, în condiţiile unei apropieri între Austria şi Ungaria, Banatul este alipit Ungariei. În anul 1867 ajunge sub administaţie maghiară. Vezi Ioan Munteanu, *Banatul istoric, 1867-1918*, vol. I, Timişoara, Editura Excelsior, 2006.

[2] Doina David, *Limbă şi cultură*, Timişoara, Editura Facla, 1980, p. 14.

BDD-A12917 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:11 UTC)

limbă. Presa a consemnat voinţa şi puterea morală a românilor de a lupta pentru unitatea limbii, a tradiţiilor şi a culturii lor, în spiritul patriotic cultivat de Şcoala Ardeleană:

„O eră mai nouă însă se deschide; o suflare sfântă adie, vestindu-le timpuri mai bune. Bărbaţi insuflaţi de duh sfânt se ivise între ei propovăduind sfânta deşteptare a sufletului românesc. Unii le strigă: Iată cartea sfântă a neamului vostru; învăţăţi de unde aţi venit şi înţelegeţi ce sunteţi şi ce voiţi să fiţi. Alţii le zic: Luminaţi-vă şi veţi fi aceia ce voiţi să fiţi, împodobiţi fiind cu fapte vrednice de mărire. Unul, altul le spune: Limba voastră este limbă aleasă, puteţi învăţa întrânsa toate stiinţele pământului. Şi seminţele, aruncate de Petru Maior, de Şincai, de Samuil Klain şi G. Lazăr, răsăriseră şi prinseră rădăcini în sufletul românesc. Şi fiii neamului nostru păstrară cu sfinţenie graiurile apostolilor lor ca o sfântă moştenire şi uimitoare fură roadele ostenelelor lor pe câmpul propăşirii neamului românesc.”[3].

În lumina consideraţiilor amintite, cu privire la modul de raportate al cărturarilor la această „eră noauă”, felul în care o văd şi în care se definesc, identitatea naţională a reprezentat modalitatea de autodefinire spirituală, o imagine intelectuală, construită după modelul european, fixată în mentalitatea românilor prin iniţiativa răspândirii culturii în masa societăţii rurale şi prin crezul ridicării prin şcoală a celor lăsaţi fără binefacerile ştiinţei de carte.

Cercetarea publicaţiilor româneşti cu preocupări pedagogice, în contextul perioadei de asuprire naţională, îşi găseşte o

---

[3]Ioan Popea, *Cuvântare*, în „Almanch edat de Reuniunea învăţătorilor dela şcoalele confesionale gr.-or. din Dieceza Caransebeşului”, Caransebeş, Editura Comitetului Reuniunii, 1899, p. 29. Ioan Popea, profesor la Gimnaziul român din Braşov, a participat în anul 1895 la Adunarea generală Reuniunii învăţătorilor din Dieceza Caransebeşului.

BDD-A12917 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:11 UTC)

explicaţie firească. Putem spune că explicaţia a fost dată încă din anul 1884, în momentul în care unii învăţători conştientizează necesitatea unui organ de presă al lor: „a fi fără presă este tot atâta cât a fi la întuneric, a fi fără lumină. Prin ce se putea inspira învăţătorimea pentru bunurile ideale, prin ce s-ar cultiva realismul sănătos între învăţători, dacă nu prin presa lor proprie pedagogică, prin ce s-ar susţine principiile pedagogice probate şi prin ce s-ar lămuri aplicarea lor într-o situaţiune şcolară, dacă nu printr-o presă proprie pedagogică ? Pre cât însă de o parte presa va fi lumina învăţătorilor şi a părinţilor, pre atât ea va fi bucimul prin care ne vom bucina bucuria, opiniunile şi păsurile noastre, cât se poate de tare, chiar de ar şi plesni timpanul urechilor celor grei la auz”[4].

Publicistica pedagogică a fost unul din mijloacele prin care şcoala românească întreţinea şi cultiva în rândul generaţiilor dragostea pentru limba maternă, istoria şi literatura naţională. Se urmărea formarea unei mentalităţi colective, a unei stări de spirit în centrul căreia ideea naţională, prin concepte de genul: educaţie naţională, pregătirea ştiinţifică a învăţătorilor, îmbunătăţirea manualelor, găsirea celor mai adecvate mijloace de predare în şcolile româneşti, reprezenta fermentul necesar pentru renaşterea culturală.

În principiu, aceste periodice urmăreau „să lumineze oamenii noştri, îndeosebi pe preoţi, învăţători şi cărturarii poporului, întregind şi sporindu-le treptat cunoştinţele de lipsă pentru silnica lor ocupaţiune [...], să contribuie la cultivarea plăcerei de a ceti şi să înformeze publicul nostru cetitori despre

---

[4] Ion Simu, *Lucruri dăscăleşti*, în „Luminătorul”, Timişoara, V, 1884, nr. 63, apud Valeriu Leu, Vasile Zaberca, *Un dascăl bănăţean la cumpăna de veacuri: Ion Simu 1844-1932*, în „Banatica”, Reşiţa, 1983, p.483. Abia peste doi ani învăţătorul Ion Simu va scoate mult dorita revistă, intitulată „Ludimagister”.

BDD-A12917 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:11 UTC)

vederile mai întemeiate şi mai înaintate în ce priveşte cestiunile limbei”[5] [...], „a contribui la educaţia poporului din aceste părţi [...], a îmbărbăta pe salahorii culturii a ne aduce, care cum poate, cîteo pietricică la ridicarea acestui modest pod de trecere la o viaţă mai bună şi a învăţătorului şi a susţinătorilor şcoalei româneşti”[6] [...], cât şi „promovarea şi apărarea intereselor învăţătorilor români din Ungaria şi Austria [...], luminarea, cultivarea noastră proprie prin noi, prin propriile noastre puteri, unirea noastră într-un agregat solid şi de valoare: pentru ca să nu mai stăm şi de aici înainte ca nişte atomi răsfiraţi şi de puţină însemnătate, suflaţi şi spulberaţi de vânturi mici prea adesea încotro nu ne place; să putem forma elementul educativ al organismului societăţii, puternic şi abil, aşa precum îl cere viaţa şi trebuinţele moderne”[7].

---

[5] „Foaia Diecesană, Organ al Eparchiei gr. or. rom. a Caransebeşului”, I, 1886, nr. 1-5, p. 2-3. A văzut lumina tiparului la 5/17 ianuarie 1886. Este una dintre gazetele româneşti din Banat cu cea mai lungă existenţă, având un rol important pentru progresul cultural al poporului român. Redactorii publicaţiei au fost personalităţi de seamă ale Banatului: I. Bartolomei, I. Ionaşiu, P. Barbu, Iosif Iuliu Olariu, Cornel Cornean.

[6] „Educatorul”, I, 1909, nr. 1, iunie, p. 1. Revista a apărut între anii 1909-1914, la Oraviţa, sub îngrijirea unui comitet de redacţie, director Petre Bizerea, oglindind activitatea Reuniunii învăţătorilor din Eparhia Caransebeşului.

[7] Ion Simu, în „Ludimagister”, apud Mihai Deleanu, *Ludimagister, prima revistă pedagogică la Reşiţa*, în „Banatica”, Reşiţa, III, 1975, p. 326. Revista „Ludimagister” (1886-1890, 1891) a apărut la Reşiţa. Revista a văzut lumina tiparului în 16, 17 martie 1886, dar apare cu întreruperi: 4,17 martie 1866 până în decembrie 1888; iulie-decembrie 1890. Vezi Georgeta Răduică, R.Răduică, *Dicţionarul presei româneşti(1731-1918)*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1995, p. 263. Autorii acestui dicţionar au stabilit că a apărut între 4/17 martie 1886-decembrie 1891. Din ianuarie 1887 i s-a schimbat numele în „Pedagogul român”. Începând cu luna iulie 1890, Ion Vidu a devenit noul redactor. Revista a apărat drepturile învăţătorilor români şi a militat pentru înfiinţarea de reuniuni ale acestora.

BDD-A12917 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:11 UTC)

Articolele prezente în paginile acestor publicaţii oglindesc o paletă tematică diversificată. O problemă pe larg dezbătută în presă este situaţia omului de la catedră. Întorcându-ne în timp am descoperit imaginea de apostol a învăţătorului, modelul spiritual şi reperul moral al comunităţii, care prinde viaţă în foile îngălbenite şi răzbate din colbul vremii până la noi.

În primul rând observăm grija cărturarilor de a explica semnificaţia termenilor: *dascăl, învăţător, profesor*. Dacă pentru bătrânii satului *dascăl* semnifica „un om ce ştie orânduiala bisericii, învaţă tinerimea ceva din ştiinţele elementare”[8], se presupune că ar fi fost înlocuit „mai întâi în Banat cu titula de *învăţătoriu,* în o sferă mai lăţită şi mai mult respectată”[9]. A fi *profesor* însemna, pentru acele timpuri, a „da instituţie în ştiinţa de gramatică, şi de la aceasta în sus toate ştiinţele prescrise pentru ghimnaziuri, colegiuri, academii, universităţi”[10].

„Titula de *învăţătoriu*” este explicată, în primul rând, de către marii cărturari ai Banatului, precum Atanasie Marian Marienescu: „Învăţătoriul e un organ spiritual al poporului şi pentru aceasta desvoltarea simţămintelor inimii şi a puterilor spiritului poporului e lui încredinţată. Mare misiune i s-a dat! Deci e de lipsă ca mai întâiu învăţătoriul însuşi să-şi desvoalte simţămintele inimii şi puterile spirituale şi să-şi întărească conştiinţa că are misiune mare în desvoltarea civilisaţiunei şi culturei generaţiunilor, date conducerei sale. Dar învăţătoriul

---

[8] *Foaie pentru minte, inimă şi literatură*, 1841, nr. 6/9, februarie, p. 44-45, apud Daniela Mârza, *Imaginea învăţătorului bănăţean reflectată în circularele şcolare. Studiu de caz: protocolul de circulare al satului Moraviţa (Banat) 1819-1859*, în „Anuarul Institutului de istorie *George Barițiu*”, Cluj-Napoca, 2001, p. 84.

[9] Idem, *Ibidem*.

[10] *Ibidem*.

BDD-A12917 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:11 UTC)

această misiune numai atunci o poate împlini, dacă se simte cu chemare de apostol truditoriu şi e capabil ca simţămintele inimii şi puterile spirituale ale sale să le transplanteze în tinerime. În acest mod învăţătoriul va fi împlinitoriu de datorinţele sale măreţe şi va rădica poporul la starea în carea îşi fundează şi apără esistenţa sa naţională."[11].

Una dintre cele mai importante îndatoriri ale învăţătorului în acele „vremuri de zbucium" era înlăturarea obstacolelor progresului cultural, spiritual al ucenicilor săi.

Caracteristica imaginii bănăţeanului, mândria, „fala", definită ca „obligaţie a tuturor celor care trăiesc într-o regiune pentru ridicarea nivelului cultural, economic şi politic al ei"[12], este foarte bine punctată de intelectualii vremii pentru a-i face conştienţi pe cei aleşi de necesitatea păstrării moştenirilor de la străbuni: limba, pământul, obiceiurile, veşmintele şi numele de *român*.

„Ni place a ne lăuda cu gloria strabunilor nostri; înse'această laudă devine o frasă goală, dacă nu onorăm memoria străbunilor nostri prin aceea că păzim şi păstrăm ce ni-au lăsat dânşii ca sântă moştenire. Ce moştenire ni-au lăsat strabunii nostri? Ni-au lăsat limba şi moşia. Limba am păstrat-o, la ce un seclu din urmă a venit biserica întru ajutoriu; din moşie am perdut o parte. Când cineva se hotăreşte ce a fi învăţătoriu român [...] acela ia grea datorinţă asupra sa, înse atunci îşi împlinesce această datorinţă mai bine, când învaţă pe

---

[11]Atanasie Marian Marienescu, *Învăţătorul şi poporul*, Ediţie îngrijită, prefaţă şi bibliografie de Eugen Blăjan, Bucureşti, Editura Albatros, 2001, p. 12. Deşi nu era o carte de şcoală, ci o carte de învăţătură pentru popor, episcopul Andrei Şaguna a intuit nevoia unor astfel de lucrări, a introdus-o în şcoală şi a recomandat-o elevilor, preoţilor şi tuturor cărturarilor.

[12]Virgil Birou, *Situaţia culturală din Banat*, în „Revista Institutului Social Banat-Crişana", VIII, 1941, ianuarie-aprilie, p. 22.

BDD-A12917 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:11 UTC)

poporul românesc: să-şi păstreze şi păzască limba, legea şi moşia, căci numai aşa onorează memoria strămoşilor săi.”[13].

Răspunsul la întrebarea *Cum trebuie să fie învăţătoriul?*, îl găsim în feluritele articole de presă, în care oamenii şcolii încearcă să schiţeze portretul „pionerului culturii şi propagatoriul moralităţii în popor”[14].

Ioan Miclea este de părere că *învăţătoriul* trebuie să îndeplinească trei roluri: *oficiant, cantor* şi, în zona socială, *om privat*. Acesta va avea „autoritate şi caracter integru”, iar „aureola sublimităţii îl va încungiura, şi prin trânsul statului învăţătoresc îi va servi spre onoare”[15], dacă va respecta o serie de îndemnuri practice, concepute „dupe ani de fermentaţiune din propria esperinţă şi din a altora pre terenul practic al instrucţiunii poporale”[16].

Un bun *oficiant* „va fi un adevărat muncitoriu în viea Domnului, va şti balansa pornirile rele în spre bine, se va stăpâni pe sine, va fi model în purtarea morală, va scoate în relief toate părţile bune, punându-le în serviciul religiunei şi naţiunei noastre”[17].

---

[13]Emanuil Ungureanu, *Sentinţe*, în „Almanch edat de Reuniunea învăţătorilor dela şcoalele confesionale gr.-or. din Dieceza Caransebeşului”, Caransebeş, Editura Comitetului Reuniunii, 1899, p. 218.

[14]George Dragoescu, *Ce sporiu au să arăte cele trei clase inferioare ale şcoalei poporale elementare?*, în „Almanch edat de Reuniunea învăţătorilor dela şcoalele confesionale gr.-or. din Dieceza Caransebeşului”, Caransebeş, Editura Comitetului Reuniunii, 1899, p. 194.

[15]Ioan Miclea*, Cum trebuie să fie învăţătoriul?*, în „Almanch edat de Reuniunea învăţătorilor dela şcoalele confesionale gr.-or. din Dieceza Caransebeşului”, Caransebeş, Editura Comitetului Reuniunii, 1899, p. 201.

[16] Idem, *Ibidem*, p. 204.

[17] *Ibidem*.

BDD-A12917 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:11 UTC)

„Datorinţa învăţătoriului de a servi bisericei şi neamului din carele face parte”[18] a fost o caracteristică a vremii ce a impus, „pre lângă susţinerea şi cultivarea limbei noastre, susţinerea moralei creştine”, un alt obiectiv al învăţământului confesional poporal.

Formarea caracterului religios al tânărului şcolar se realizează de către „învăţătoriul-cantor prin cantorat”, adică „prin ţinuta sa, prin modul predării cântării şi prin articulare voacei”[19]. Pentru a realiza acest obiectiv, învăţătorul Miclea îi îndeamnă: „să conducă cantoratul conform prescriselor, să fie model de evlavios, să se nisuiească a perfecţiona arta cântării”[20].

În societate, rolul învăţătorului este foarte bine precizat. Acesta trebuie să-şi susţină poziţia cu demnitate, „să nu fie respingătoriu faţă de societate, şi în toate direcţiunile, asupra tuturor espunerilor, invăţătoriul să premeargă cu esemplu”[21].

De asemenea, „adevăratul învăţătoriu să fie înzestrat nu numai cu arma cunoştinţelor teoretice, practice, cunoştinţelor pedagogice, conscinţiositatea acurateţa, nepărtinirea şi moralitatea esemplară, ci şi cu puterea voinţei şi a diliginţei; căci voinţa şi diliginţa învăţătoriului produc mult sporiu şi folos şcoalelor, tinerimei şi poporului nostru român” [22].

În general, învăţătorii se străduiau să formeze în aşa fel elevii pe care îi aveau în grijă, încât prin ei să-şi trăiască a doua viaţă, o viaţă pe care înţelepciunea dobândită o făcea mai bună decât pe cea a tinereţii lor. Cadrul didactic există şi dăinuie prin

---

[18] *Ibidem*.
[19] *Ibidem*.
[20] *Ibidem*, p. 206.
[21] *Ibidem*, p. 209.
[22] Damaschin Gruescu, *Sentinţe*, în „Almanch edat de Reuniunea învăţătorilor dela şcoalele confesionale gr.-or. din Dieceza Caransebeşului”, Caransebeş, Editura Comitetului Reuniunii, 1899, p. 217.

BDD-A12917 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:11 UTC)

elevii săi, după cum a spus Iosif Vulcan: „învăţătoriul e ca luminarea, care respândind lumină, se consumă pe sine însăş; dar stingându-i-se viaţa, el nu lasă întunerec după sine ca luminarea arsă, ci lumina produsă de el trăesce mai departe în elevii săi."[23]

Demersul educativ propus de învăţători în clasă avea ca fundament nu numai un set de valori împărtăşite colectiv, ci şi respectul pentru cultura celorlalte naţionalităţi. Scopul acestui demers era formarea unui om *luminat*, având „îndemînarea de a-şi exprima uşor, clar şi corect prin vorbire sau prin scriere, cugetele şi simţemintele sale în limba maternă"[24], a unui cetăţean ce deţinea cunoştinţe despre istoria patriei, de matematică, ştiinţe naturale, economie pentru a fi cinstit şi folositor societăţii, inclusiv a unui bun creştin ce a dobândit „morala şi religia" confesiunii careia îi aparţinea, respectând, în acelasi timp, celelalte confesiuni.

Imaginea învăţătorului, descoperită în paginile revistelor, este prezentată ca o configuraţie de lumini puternice, dar cu inerente umbre. Umbrele sunt reflexe ale condiţiilor materiale, legislative şi sociale precare, ce au lăsat o amprentă asupra activităţii educative şi au reprezentat un factor obiectiv care a influenţat, într-o mare măsură, interacţiunea dintre învăţător şi elevi. Se poate observa relaţia interumană de inspiratie creştină pe care dascălii o propun elevilor săi, iar răbdarea în faţa încercărilor vieţii este atitudinea adoptată de aceştia: „în izvorul acesta de apă vie al mulţumirii şi veseliei micuţilor mi-am scăldat sufletul şi trupul şi aşa m-am fortificat pentru munca mistuitoare ce o reclamă neamul nostru dela învăţătorul său confesional"[25].

---

[23] „Foaia Diecesană", I, 1886, nr.46, p. 6.

[24] Gheorghe Cătană, *Exerciţiile de stil şi compoziţii în şcoala poporală,* în „Educatorul", II, 1910, p. 50.

[25] Ion Mărilă, *Rostul şcolii confesionale în cadrul art. De lege XXVII 1907*, în „Educatorul", V, 1913, nr. 6, iunie, p. 111.

BDD-A12917 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:11 UTC)

Dascălul nostru sătesc, condamnat printr-o leafă neînsemnată la privaţiunile unui trai modest, trudind multe ceasuri pe zi sub tavanul unei căsuţe dărăpănate, nu se dă bătut. Cei ce au ales să săvârşească cel mai frumos apostolat al muncii, conştienţi de rolul lor în societate, nu uită să lupte, sperând la un viitor mai bun, mai liniştit şi corespunzător demnităţii lor: „Având râvna recerută de muncă şi conduşi fiind de dragostea învăpăiată către neam, lege şi moşie, vă conjur, fraţilor, ca între marginile destoiniciei noastre să nu lăsăm un moment nefolosit, ci cu braţele vânjoase, sufletele fiindu-ne pline de puterea de acţiune, iar inimile de nădejdi înviorătoare să ne punem în lucrare toate forţele noastre intelectuale, pentru a contribui la propăşirea acestui neam pe toate terenele, căci: zilele grele sunt.”[26].

Periodicele româneşti cu preocupări pedagogice ilustrează fidel eforturile cărturarilor, oamenilor de şcoală mai luminaţi de a promova o imagine ideală învăţătorului, dorindu-se a fi un model de urmat, indicând implicit scopul, directia spre care se îndreptau eforturile şi acţiunile românilor.

Aceştia încercau prin popularizarea acestui model, uneori denumit *dascăl adevărat*, şi prin aserţiuni de genul „nu e vorba aici de un slujbaş plătit, ci vorba e că pentru neamul românesc învăţătoriul – mai ales cel confesional – e unul dintre factorii de căpetenie, în ce priveşte propăşirea morală, intelectuală, socială şi materială a acestui popor”[27] să-i trezească pe tinerii învăţători „pentru a se pildui prin întregitatea lui”[28].

---

[26]Gheorghe Joandrea, *Activitatea extraşcolară a învăţătorului*, în „Educatorul”, IV, 1912, nr. 5-6, p. 91.

[27]„Foaia Diecesană”, II, 1887, nr.39, p. 4.

[28] Gheorghe Jianu, *O problemă*, în „Educatorul”, III, 1911, nr.1, ianuarie, p. 1.

BDD-A12917 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:11 UTC)

O modalitate inedită de revigorare a învăţământul românesc şi de îmbogăţire a experienţei omului de la catedră a fost „activitatea învăţătorească extraşcolară”[29]. Pentru îndeplinirea acestui deziderat, George Joandrea propune să se acţioneze pe mai multe „ramuri de activitate învăţătorească extraşcolară”, tinându-se cont de particularităţile psihologice şi sociale ale fiecărui învăţător: „tot natul, care e dascăl adevărat, conform împrejurărilor sub cari trăieşte, să-şi aleagă pe cele mai accesibile firei şi capabililităţii sale”[30].

„Acum cînd începe a ni-se slăbi, în urma unui viitor obscur, aşezămîntul nostru cultural, şcoala, a cărei însemnătate a început să o înţeleagă şi ţărănimea, care ne-a dat dat dovezi, ca un frumos semn de năzuinţă, sărind în apărarea ei”[31], se doreşte ca învăţătorul să continue activitatea dăscălească şi prin instruirea celor adulţi. „E dar neaparat de lipsă, ca mai în toate comunele româneşti să se ţină cursuri pentru analfabeţi [...], să încopciem plăcutul cu frumosul şi să arangiăm aşa numitele şezători poporale literare, [...] coruri şi reuniuni de cântări”[32].

Acţiunea de răspândire a culturii în mase se poate realiza şi prin intermediul publicisticii şi a cărţii: „spre a desvolta în popor gustul de cetit, îndeamnă şi pe unii şi pe alţii să se aboneze la ziare ieftine româneşti de cuprins variat, plăcut, atrăgător şi folositor, [...] studiază după putinţă bibliografia română, alege cărţi potrivite pentru adulţi şi popor şi formează în comuna-ţi proprie prin contribuiri benevole o bibliotecă poporală”[33].

Un mijloc sigur spre înaintarea în cultură şi spre îmbunătăţirea stării materiale a învăţătorilor este autoperfecţionarea:

---

[29] George Joandrea, *op. cit*., p. 91.
[30] *Ibidem*.
[31] „Educatorul”, III, 1911, nr. 2, p. 6.
[32] George Joandrea, *op. cit*., p. 94-95.
[33] *Ibidem*, p. 93.

BDD-A12917 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:11 UTC)

„mai întâi de toate având dela Dumnezeu timp liber, foloseşte-l întru a ta perfecţionare [...], care în planul prim ţie îţi aduce folos”[34].

Ca o reflectare a spiritului nou ce a pătruns în învăţământ se constată faptul că învăţătorii au înteles necesitatea pregătirii ştiinţifice: „ceteşte şi studiază cărţi şi reviste din sfera pedagogică [...], literatura noastră românească şi din literatura altor popoare, îndeletneceşte-te cu elaborarea de prelegeri practice şi disertaţiuni [...], să le ceteşti aici, iaca aici în despărţământul nostru învăţătoresc, eventual în adunările generale ale Reuniunei noastre”[35].

Având în vedere situaţia învăţătorilor din acea vreme, a apărut spiritul de asociere pentru a înţelege mai bine poziţia dascălului în societate, rolul pregătirii profesionale şi atitudinea autorităţilor faţă de învăţământul în limba română. Soluţia a fost organizarea de conferinţe şi reuniuni învăţătoreşti: „Precum omul singuratic are multe trebuinţe, şi spre ajungerea scopului, pentru care e creat, s-a văzut silit a forma familia, pe care o putem numi cea mai veche reuniune, aşa şi învăţătoriul ca om luminat, în faţa recerinţelor şi a pretensiunilor, ce le reclama timpul de odinioară, a simţit necesitatea de a se asocia cu colegii sei şi cu amicii educaţiunei şi instrucţiunei, pentru ca cu puteri împreunate şi mai uşor să poată ajunge scopul legat de chemarea cea grea învĕţătorească.

Învăţătoriul e şcoala! Reuniunea învăţătorilor e şcoala şcoalelor, al cărei învăţătoriu e esperinţa. Scopul este infinitul, ear mijloacele conducătoare la scop sunt: cunoaşterea de sine, frăţietatea şi buna înţelegere dintre învăţători!”[36]

---

[34] *Ibidem*, p. 91.
[35] *Ibidem*, p. 92.
[36] Iosif Moldovan, învăţător, *Sentinţe*, în „Almanch edat de Reuniunea învăţătorilor dela şcoalele confesionale gr.-or. din Dieceza Caransebeşului”, Caransebeş, Editura Comitetului Reuniunii, 1899, p. 222.

BDD-A12917 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:11 UTC)

Adunările reuniunii învăţătorilor au devenit adunări naţionale ale poporului român în momentul în care românii au conştientizat că năzuinţa supremă, „conştiinţa naţională nu era altceva decât conştiinţa unităţii, a necesităţii istorice şi legitime a unirii tuturor românilor într-un organism politic unitar şi independent”[37].

Rolul acestora, aportul la înfăptuirea idealului unităţii naţionale a fost precizat: „învăţătorii fac educaţia poporului, ei sînt sfetnicii lui, ei sînt apostolii care propoveduiesc cuvîntul binelui şi adevărului în popor îndrumîndu-l către unire şi strîngerea rîndurilor [...]. Pentru învingerea acestor rele se cere unirea forţelor, gruparea în jurul unui drapel comun.”[38].

Bibliografie

Birou, Virgil, *Situaţia culturală din Banat*, în „Revista Institutului Social Banat-Crişana”, VIII, 1941, ianuarie-aprilie, p. 1-29.

David, Doina, *Limbă şi cultură*, Timişoara, Editura Facla, 1980.

Deleanu, Mihai, *Ludimagister, prima revistă pedagogică la Reşiţa*, în „Banatica”, III, Reşiţa, 1975, p.317-327.

Grecu, V. Victor, *Idealul unităţii naţionale în presa românească*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1996.

Leu, Valeriu, Zaberca, Vasile, *Un dascăl bănăţean la cumpăna de veacuri: Ion Simu 1844-1932*, în „Banatica”, Reşiţa, 1983, p.433-438.

Marienescu, Atanasie Marian, *Învăţătorul şi poporul*, Ediţie îngrijită, prefaţă şi bibliografie de Eugen Blăjan, Bucureşti, Editura Albatros, 2001.

Mârza, Daniela, *Imaginea învăţătorului bănăţean reflectată în circularele şcolare. Studiu de caz: protocolul de circulare al satului Moraviţa (Banat) 1819-1859*, în „Anuarul Institutului de istorie *George Bariţiu*”, Cluj-Napoca, 2001.

---

[37]Victor V. Grecu, *Idealul unităţii naţionale în presa românească*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1996, p. 138.

[38]„Foaia Diecesană”, II, 1915, nr. 14, p. 3.

BDD-A12917 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:11 UTC)

Munteanu, Ioan, *Banatul istoric, 1867-1918*, vol.I, Timisoara, Editura Excelsior, 2006.
Răduică, Georgeta, Răduică Rădulin, *Dicţionarul presei româneşti(1731-1918)*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1995.

Izvoare

„Almanch edat de Reuniunea învăţătorilor dela şcoalele confesionale gr.-or. din Dieceza Caransebeşului", Editura Comitetului Reuniunii, Caransebeş, 1899.
„Educatorul", 1909,1910, 1911,1912,1913.
„Foaia Diecesană, Organ al Eparchiei gr.or.rom. a Caransebeşului", 1886, 1887, 1915.

Résumé

Dans cet article, nous essayons de présenter les caractéristiques de l'enseignement roumain banatois de la fin du XIXe siècle et le début du XXe siècle, en relevant le rôle des maîtres d'école populaire.

L'étude des revues roumaines banatoises avec des préoccupations pédagogiques nous a permis de découvrir une chronique des aspirations et de l'effort de quelques glorieux ancêtres, les souteneurs de la langue, du port national, de nos traditions, dont la devise a été la mission nationale et culturelle.

Les périodiques roumains avec des préoccupations pédagogiques illustrent d'une manière fidèle les efforts des hommes d'école de promouvoir une image idéale du maître d'école, comme un modèle digne d'être imité, indiquant implicitement le but, la direction vers laquelle se dirigeaient les efforts et les actions des roumains.

Nous avons préféré, comme on pourra observer, d'accorder un espace ample aux phrases et aux formulations des articles du temps, considérant que ceux-ci ont la capacité de surprendre le mieux la problématique de notre étude.

BDD-A12917 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:11 UTC)